

O'ZBEK KURASHINING RIVOJLANISH BOSQICHLARI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI

B.X.Xujomov¹

Mas'ul muallif: Xujomov Bobomurod Xaytmurodovich,
Nizomiy nomidagi O'zMPU Jismoniy tarbiya va sport kafedrası professor v.b.

e-mail:
bobomurodxujomov5@gmail.com

Accepted: 24 Sentabr 2026
Published: 24 Sentabr 2026

Copyright: © 2026 by the author(s). Licensee Buxoro xalqaro universiteti ilmiy axborotnomasi.

Iqtibos uchun: Xujomov, B. X. O'ZBEK KURASHINING RIVOJLANISH BOSQICHLARI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI / B. X. Xujomov // Buxoro xalqaro universiteti ilmiy axborotnomasi. — 2026. — T. 9, № 2. — B. 381–383.

1. Nizomiy nomidagi O'zMPU Jismoniy tarbiya va sport kafedrası professor v.b.

Annotatsiya. Mazkur maqolada o'zbek kurashining tarixiy rivojlanish bosqichlari, uning milliy sport sifatidagi ahamiyati hamda zamonaviy sharoitda takomillashtirish istiqbollari ilmiy jihatdan tahlil etiladi. Shuningdek, kurashni rivojlantirishda innovatsion yondashuvlar va xalqaro integratsiya masalalari yoritilgan.

Kalit so'zlar: o'zbek kurashi, milliy sport, rivojlanish bosqichlari, sport tizimi, takomillashtirish, innovatsiya, xalqaro integratsiya.

ЭТАПЫ РАЗВИТИЯ УЗБЕКСКОЙ БОРЬБЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ЕЕ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ

Аннотация. В данной статье рассматриваются этапы исторического развития узбекской борьбы, её значение как национального вида спорта, а также перспективы её совершенствования в современных условиях. Освещаются вопросы внедрения инновационных подходов и международной интеграции.

Ключевые слова: узбекская борьба, национальный спорт, этапы развития, спортивная система, совершенствование, инновации, международная интеграция.

STAGES OF DEVELOPMENT OF UZBEK STRUGGLE AND PROSPECTS FOR ITS IMPROVEMENT

Abstract. This article analyzes the historical stages of development of Uzbek wrestling, its importance as a national sport, and the prospects for its improvement in modern conditions. It also highlights issues of innovation and international integration in the development process.

Keywords: uzbek wrestling, national sport, stages of development, sport system, improvement, innovation, international integration.

Kirish. Bugungi globallashuv jarayonida milliy sport turlarini rivojlantirish, ularning tarixiy ildizlarini o'rganish hamda zamonaviy talablarga mos ravishda takomillashtirish muhim ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtai nazardan, o'zbek xalqining ko'p asrlik madaniy merosining ajralmas qismi hisoblangan o'zbek kurashi nafaqat jismoniy tarbiya vositasi, balki milliy qadriyatlarni aks ettiruvchi muhim ijtimoiy hodisa sifatida e'tirof etiladi.

Tadqiqotning dolzarbligi. Insoniyat madaniyati va sivilizatsiyasi tarixida har bir xalqning o'z milliy o'zligini, jismoniy va ma'naviy quvvatini namoyon etuvchi qadriyatlari mavjud. O'zbek xalqining ko'p ming yillik o'tmishi, uning turmush tarzi, falsafasi va mardlik unsurlarini o'zida mujassam etgan kurash san'ati ana shunday nodir ma'naviy-madaniy meroslar sirasiga kiradi. Milliy kurashimiz shunchaki sport turi bo'lib qolmay, u asrlar davomida xalqimizning jasorat, halollik, bag'rikenglik va vatandoshlik hissini shakllantiruvchi o'ziga xos tarbiya maktabi vazifasini o'tab kelgan. Bugungi kunda kurashning xalqaro darajada e'tirof etilishi, uning dunyo sport maydonlarida jadal o'rin egallab borayotgani va globallashuv davrida milliy brendga aylanayotgani ushbu sport turining tarixiy rivojlanish bosqichlarini har taraflama tahlil qilish hamda uni kelajakda yanada takomillashtirishning istiqbolli yo'nalishlarini ilmiy va amaliy jihatdan tadqiq etishni taqazo etadi.

Muammoning qo'yilishi. Kurash san'ati qadimiy ildizlarga ega bo'lishiga qaramay, u uzoq davrlar mobaynida faqatgina xalq sayillari, to'y-tomoshalar va mahalliy musobaqalar doirasida, aniq xalqaro qoidalar va zamonaviy sport infratuzilmasisiz rivojlanib keldi. O'zbekiston mustaqillikka erishgach, kurashni xalqaro sport maydoniga olib chiqish, uning xalqaro qoidalarini unifikatsiya qilish hamda Xalqaro Kurash Assotsiatsiyasini (IKA) tashkil etish borasida ulkan ishlar amalga oshirildi. Biroq, bugungi kunda kurashni Olimpiya o'yinlari oilasiga to'laqonli kiritish, uni zamonaviy metodik, biomexanik va psixofiziologik yondashuvlar asosida takomillashtirish hamda xalqaro murabbiylik va hakamlik tizimini standartlashtirish borasida hali o'z yechimini kutayotgan bir qator tizimli masalalar mavjud. Shuningdek, kurashning tarixiy evolyutsiyasini aniq davrlashtirish va uning zamonaviy sport industriyasidagi o'rnini belgilash ilmiy asoslashga ehtiyoj sezmoqda.

O'zbek kurashi o'zining qadimiyligi, an'anaviyligi va insonparvarlik tamoyillariga

asoslanganligi bilan boshqa sport turlaridan ajralib turadi. Uning rivojlanish bosqichlarini ilmiy jihatdan tahlil qilish, tarixiy evolyutsiyasini o'rganish hamda zamonaviy sport tizimidagi o'rnini aniqlash dolzarb masalalardan biridir. Ayniqsa, mustaqillik yillarida kurashning xalqaro miqyosda tan olinishi, uning qoidalari va tashkiliy asoslarining takomillashuvi ushbu sport turining yangi bosqichga ko'tarilganidan dalolat beradi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori, 02.10.2017 yildagi PQ-3306-sonli "Kurash" milliy sport turini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarorida bu sport turiga alohida e'tibor qaratilgan. Jumladan: Keyingi yillarda asrlar davomida mardlik, bag'rikenglik, oliyjanoblik va halollikning timsoli sifatida e'zozlanib kelingan, o'zbek xalqining tarixiy merosi - "Kurash" milliy sport turini (keyingi o'rinlarda kurash deb yuritiladi) qayta tiklashga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Davlatimizning bevosita ko'llab-quvvatlashi natijasida kurash xalqaro sport turi sifatida keng e'tirof etildi, "kurash", "halol", "ta'zim", "to'xta" va "yonbosh" kabi atamalar esa xalqaro sport lug'ati tarkibidan mustahkam o'rin egalladi.

Kurash - sport turi, belgilangan qoidaga muvofiq ikki sportchining yakkamayakka olishuvi. Kurashish san'ati ko'p xalqlarda qadim zamonlardan buyon ma'lum. Kurash ayniqsa Yunonistonda keng tarqalib, qadimgi olimpiada musobaqalaridan doimiy o'rin olib kelgan.

O'zbek kurashi - o'zbek xalqining eng qadimiy va milliy sport turlaridan biri bo'lib, u kuch, epchillik, halollik va jasoratni tarbiyalovchi jismoniy mashg'ulot hisoblanadi. Kurash nafaqat sport, balki milliy qadriyat va madaniy meros sifatida ham muhim o'rin egallaydi. O'zbek kurashi - bu o'zbek xalqining qadimiy va milliy sport turlaridan biri bo'lib, u asosan tik holatda kurashish, halollik va adolat tamoyillariga asoslanadi. Ushbu sport turi nafaqat jismoniy chiniqish vositasi, balki milliy qadriyatlar, urf-odatlar va tarbiya tizimining muhim qismi hisoblanadi.

O'zbek kurashining tarixi ming yilliklarga borib taqaladi. U qadimdan: bayramlar, sayillar va to'ylarda o'tkazilgan pahlavonlar orqali xalq orasida mashhur bo'lgan yoshlarni harbiy va jismoniy tayyorgarlikka o'rgatgan. Kurash haqida ma'lumotlar qadimiy yozma manbalarda va xalq og'zaki ijodida uchraydi.

Kurashdagi asosiy qoidalari quyidagilardir: O'zbek kurashi o'ziga xos qoidalarga ega:

Kurashchilar maxsus kiyim (yaktak va belbog') kiyadi

Raqibni orqasiga yiqitish (halol) - eng yuqori baho

Oyoqdan ushlash, pastga tortish kabi harakatlar taqiqlanadi

Kurash faqat tik holatda olib boriladi. Bu qoidalar kurashni boshqa sport turlaridan ajratib turadi.

Kurashdagi baholash tizimi farqlicha va quyidagi ketma-ketlikda amalga oshiriladi.

1. Halol – to'liq g'alaba. 2. Yonbosh – yarim g'alaba. 3. Chala – kichik baho

Har bir sport turning tarbiyaviy ahamiyati bo'lganidek, bunda ham ajralib turuvchi jihatlari mavjud: O'zbek kurashi yosh avlodni tarbiyalashda muhim rol o'ynaydi:

jismoniy rivojlanishni ta'minlaydi

irodani mustahkamlaydi

halollik va intizomni o'rgatadi

milliy g'ururni shakllantiradi

O'zbek kurashining aalqaro rivojlanishi darajalari bor va u quyidagicha: 1998-yilda Xalqaro Kurash Assotsiatsiyasi tashkil etilgan. Bugungi kunda 100 dan ortiq davlatlarda rivojlanmoqda. Jahon chempionatlari va xalqaro musobaqalar muntazam o'tkaziladi. Kurash asta-sekin global sport turiga aylanib bormoqda.

O'ZBEK KURASHINING RIVOJLANISH BOSQICHLARI. 1. Qadimgi davr (ilk shakllanish bosqichi) O'zbek kurashi insoniyat tarixidagi eng qadimiy jismoniy faoliyat turlaridan biri hisoblanadi. Arxeologik va yozma manbalarga ko'ra, kurash unsurlari qadimgi sivilizatsiyalarda, jumladan Baqtriya va Markaziy Osiyo hududlarida mavjud bo'lgan. Kurash dastlab marosimiy va harbiy tayyorgarlik vositasi sifatida shakllangan. "Shohnoma" kabi asarlarda pahlavonlar kurashi tasvirlangan. Bu bosqichda kurash xalq og'zaki ijodi va an'analari bilan bog'liq bo'lgan. Ilmiy xulosa: kurash – milliy madaniyatning tarkibiy elementi sifatida vujudga kelgan.

O'zbek kurashi - bu oddiy sport emas, balki xalqning tarixi, ruhi va qadriyatlarini mujassam etgan noyob merosdir. Uni asrab-avaylash va rivojlantirish har bir avlodning muhim vazifasidir. O'zbek kurashi ko'p asrlik tarixiy taraqqiyotga ega bo'lgan, o'zida xalqning milliy qadriyatlari, urf-odatlar va ma'naviy merosini mujassamlashtirgan noyob sport turi hisoblanadi. Uning rivojlanish bosqichlari tahlili shuni ko'rsatadiki, kurash dastlab marosimiy va maishiy faoliyat shaklida yuzaga kelib, keyinchalik ijtimoiy-tarbiyaviy ahamiyat kasb etgan hamda zamonaviy davrga kelib xalqaro sport tizimiga integratsiyalashgan. Ayniqsa, mustaqillik yillarida o'zbek kurashining huquqiy, tashkiliy va metodik asoslari takomillashtirilib, uning xalqaro nufuzi sezilarli darajada oshdi. Bu esa mazkur sport turining nafaqat milliy, balki global sport maydonida ham muhim o'rin egallayotganini tasdiqlaydi. Shu bilan birga, o'zbek kurashini yanada rivojlantirish zamonaviy ilmiy yondashuvlarni joriy etish, innovatsion texnologiyalardan foydalanish, yoshlar orasida ommalashtirish va xalqaro hamkorlikni kengaytirish bilan chambarchas bog'liqdir. Mazkur yo'nalishlarda olib boriladigan izchil ishlar kurashning raqobatbardoshligini oshirish, uning Olimpiya sport turlari qatoriga kirish imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qiladi.

O'zbek kurashi milliy meros sifatida saqlanishi bilan birga, zamonaviy sport talablari asosida rivojlantirilishi zarur bo'lgan muhim ijtimoiy-madaniy hodisa sifatida alohida ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- [1] O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori, 02.10.2017 yildagi PQ-3306-sonli "Kurash" milliy sport turini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qaror.
- [2] Atoyev A.Q. Yosh-o'smirlarga o'zbek kurashini o'rgatish uslubiyoti. –T.: O'zDJTI nashriyot- matbaa bo'limi, 2005.
- [3] Arslonov Sh.A., Tangriyev A.Sh. Sport pedagogik mahoratini oshirish DZYUDO. T. 2017
- [4] Mirzaqulov Sh. Belbog'li kurash nazariyasi uslubiyati. O'quv qo'lanma. – T. 2013.